

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ "МОВНА ОСОБИСТІСТЬ" У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

*У статті розглянуто історію виникнення та розвитку поняття "мовна особистість" у сучасній лінгвістиці, визначено специфіку дослідження цього феномена у сучасних комунікативних, соціолінгвістичних та етнолінгвістичних студіях; наголошено на необхідності вивчення етнічної специфіки колективних мовних особистостей в широкому національно-культурному та контрастивному аспектах; окреслено перську культурну схему *ta'ārof* як невід'ємну і визначальну складову перської комунікативної поведінки.*

Ключові слова: *перська мова, мовна особистість, мовленнєва особистість, комунікативна особистість, культурна схема.*

З формуванням антропоцентричної парадигми в лінгвістиці, коли фокус лінгвістичних досліджень перемістився з вивчення мовних фактів і явищ самих по собі на головного суб'єкта усіх мовних процесів, тобто носія мови з його бажаннями, потребами й намірами, у науковий обіг стрімко увійшло і закріпилося поняття "мовної особистості". Це поняття останнім часом набуло категоріального статусу і ознак термінопозначення, а його широке вживання засвідчує надзвичайну затребуваність звернення до "людського фактору" в мові, маркує антропологічний ракурс досліджень.

Метою статті є огляд історії виникнення та розвитку поняття "мовної особистості" в сучасній лінгвістиці, окреслення перспектив дослідження цього феномена в етноспецифічному аспекті. Актуальність дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності залучення матеріалу східних мов до зіставного дослідження колективних мовних особистостей, що належать до різних лінгвокультур.

На необхідність вивчення індивідуальної мови звертав увагу ще В. фон Гумбольдт, який писав: "Всі люди говорять немовби

однією мовою, і в той же час у кожної людини своя окрема мова. Необхідно вивчати живе розмовне мовлення і мовлення окремого індивідуума", оскільки "тільки в мовленні індивіда мова набуває своєї остаточної визначеності" [Гумбольдт 1984, 84]. В європейській лінгвістиці поняття мовної особистості почало розроблятися послідовниками В. фон Гумбольдта, але в подальшому було представлено у працях багатьох дослідників, хоча часто і в імпліцитній формі (див. праці Й. Вайсбергера, К. Ажежа, М. Бірвіша, Е. Косеріу, Е. Новака, Г. Штейнталя, В. Вундта, О.О. Потебні, О.О. Шахматова та ін.).

У російській науковий обіг поняття мовної особистості було запроваджено В.В. Виноградовим у праці "О языке художественной прозы" (1930). Головним фокусом досліджень ученого була мова художньої літератури та прийоми конструювання "художньо-мовної свідомості". Вивчаючи співвідношення й взаємодію таких категорій художнього твору, як мовна особистість, художній образ і образ автора [Виноградов 1980, 78], учений розробив два шляхи вивчення мовної особистості – особистості автора і особистості персонажу.

Однак теоретичне осмислення феномену, позначеного цим словосполученням, відбулося лише у 80-х роках ХХ століття, зокрема, у працях Г.І. Богіна, який створив параметричну модель мовної особистості, абстраговану від індивідуальних розбіжностей людей і специфіки відомих цим людям мов. Поняття мовної особистості дослідник уважав центральним поняттям лінгводидактики і розумів під ним "людину, що розглядається з погляду її готовності виробляти мовленнєві вчинки, створювати й сприймати твори мовлення" [Богин 1984, 1].

Пріоритет же у розробці теорії мовної особистості належить Ю.М. Караулову, в праці якого "Русский язык и языковая личность" (1987) мовна особистість трактується як "особистість, виражена в мові (текстах) і через мову, особистість, реконструйована в основних своїх рисах на базі мовних засобів" [Караулов 2003, 38]. Дослідник запропонував структуру мовної особистості, в якій виділив три рівні: вербально-семантичний, лінгвокогнітивний та мотиваційний. *Вербально-семантичний* рівень передбачає наявність у мовця усталеного фонду лексико-

граматичних знань, які забезпечують йому нормальне володіння природною мовою. *Лінгвокогнітивний* рівень пов'язаний з системою знань про навколишній світ; його одиницями є поняття, ідеї, концепти, які складаються в кожній мовній індивідуальності в більш-менш упорядковану й систематизовану "картину світу", яка віддзеркалює певну ієрархію цінностей. *Мотиваційний рівень* відображає діяльнісно-комунікативні потреби людини й включає її цілі, оцінки, мотиви, установки й інтенції. Виділені у структурі мовної особистості рівні дослідник співвідносить із лексиконом, тезаурусом і прагматиконом особистості [Караулов 2003, 238].

Оскільки Ю.М. Караулов розробив свою теорію з опертям на аналіз художніх текстів, запропоновану ним модель мовної особистості зручно брати за основу в дослідженні ідіостилю письменника на засадах лінгвістичної поетики, що, зокрема, зробили й ми у своїй дисертації, присвяченій лінгвістичним особливостям ідіостилю іранського поета Сограба Сепегрі [Мазепова 2007]. Обрана стратегія передбачала опис вербально-семантичного, лінгвокогнітивного та прагматичного рівнів творчості поета як мовної особистості, внаслідок чого була змодельована поетична картина світу іранського митця, яка становила своєрідну, естетично орієнтовану композицію елементів загальної картини світу народу, в якій зафіксована релевантна для поета ієрархія смислів і цінностей.

Нині можна констатувати, що теорія мовної особистості вийшла за межі лінгвістичного аналізу художнього тексту й отримала розвиток в інших напрямках лінгвістичної науки, об'єктом яких є комунікативна діяльність людини. В.В. Красних з метою теоретичного осмислення цього феномену вважає доцільним виділяти чотири різновиди особистості, що володіє певною мовою: 1) *"людина, що говорить"* – особистість, одним із видів діяльності якої є мовленнєва діяльність, що включає як процес породження, так і процес сприйняття мовленнєвих творів; 2) *мовна особистість* – особистість, що виявляє себе у мовленнєвій діяльності, володіючи певною сукупністю знань і уявлень; 3) *мовленнєва особистість* – особистість, що реалізує себе у комунікації, обираючи та здійснюючи ту чи іншу

стратегію і тактику спілкування, а також обираючи та використовуючи той або інший репертуар засобів (як суто лінгвістичних, так і екстралінгвістичних); 4) *комунікативна особистість* – конкретний учасник комунікативного акту, що діє у реальній комунікації [Красных 2003, 50–51]. На думку І.О. Голубовської, вирізнення поняття мовленнєвої особистості як об'єкта лінгводидактики та теорії мовленнєвої діяльності пов'язане з осмисленням феномену мовної особистості на тлі диференційних ознак *langue* і *parole* [Голубовська 2008, 26], хоча деякі дослідники, відволікаючись від дихотомії "мова – мовлення", продовжують оперувати поняттям мовної особистості, насправді маючи на увазі як її мовні, так і мовленнєві іпостасі [Голубовська 2008, 28].

У теорії мовної комунікації мовну особистість трактують як "іманентну ознаку особистості – носія мови й комуніканта, що характеризує її мовну й комунікативну компетенцію та їх реалізацію у процесах продукування, сприйняття, розуміння й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів та комунікативній взаємодії" [Селиванова 2011, 107]. У межах комунікативної лінгвістики це поняття тісно пов'язане з поняттям "стиль спілкування", у зв'язку з чим дослідники роблять спроби запропонувати типологію мовних особистостей як учасників комунікації. Так, з огляду на особистісні риси індивідів дослідник С. Сухих виокремлює гармонійний, конфліктний та імпульсивний типи особистостей. З урахуванням стилів спілкування виділяють гнучкий, ригідний і перехідний типи мовних особистостей тощо [див.: Бацевич 2004, 189]. Широкого розповсюдження в комунікативних дослідженнях набуває й застосування *трансакційного аналізу*, розробленого американським психологом Еріком Берном [Берн 1992] і спрямованого на визначення соціальних ролей учасників комунікації. *Соціальна роль* розуміється як "схвалений суспільством еталон поведінки, котрий відповідає конкретній ситуації спілкування і соціальній позиції (статусу) особистості" [Горелов, Седов 2001, 140]. Таким чином, можна констатувати, що в комунікативних дослідженнях мовна особистість постає передусім як особистість комунікативна, тобто як "комунікант,

наділений сукупністю індивідуальних якостей і характеристик, які визначаються його комунікативними потребами, когнітивним діапазоном і комунікативною компетенцією та виявляються в процесі комунікації" [Яшенкова 2010, 192].

У сучасних дослідженнях, спрямованих на вивчення національних і соціальних мовних типів, об'єкт дослідження укрупнюється: від конкретної особистості він трансформується у представника певної соціальної групи або етносу в цілому. Таким чином відбувається реконструкція узагальненого образу мовної особистості – типового представника своєї національної або соціальної групи, який ідентифікується за специфічними характеристиками вербальної та невербальної поведінки, пов'язаної з його ціннісними установками. Витоки таких поглядів можна знайти у праці М.С. Трубецького "К проблеме русского самопознания" (1927), в якій філософське поняття особистості розглядається в єдності і протилежності двох його боків – "частково-людської" і "багато-людської", "симфонічної" особистості [Трубецкой 2003]. В.П. Нерознак слідом за М.С. Трубецьким визначає мову народу і конкретного її представника як "багато-людську" (полілектну) і "частково-людську" (ідіолектну) мовну особистість [Нерознак 1996, 113]. Деякі дослідники користуються поняттями "колективна мовна особистість" та "індивідуальна мовна особистість". Так, О.А. Ворожбітова пропонує використовувати термін "колективна мовна особистість" або "сукупна мовна особистість" стосовно етносу в цілому, а для опису соціальних груп ввести термін "груповая мовна особистість" [Ворожбитова 2005, 139]. Дослідник І.І. Сентенберг під "сукупною мовною особистістю" розуміє узагальнений образ носія даної мови, що може варіюватися в територіальному, професійному, культурному, статевому та інших відношеннях, та індивідуальну мовну особистість – тобто конкретного носія даної мови. При цьому ці два різновиди мовної особистості дослідник уявляє як дві сторони однієї медалі, що не існують одна без одної [Сентенберг 1994, 15] (дет. див. [Иванцова 2010, 28–29]).

Національно-специфічні характеристики учасників спілкування як носіїв унікальних мов і культур набувають

найбільшої актуальності у дослідженнях, виконуваних у межах міжкультурної комунікації. Характер мовленнєвих дій комунікантів визначають специфічні правила і традиції спілкування, знання яких є важливою умовою успішного інформаційного обміну. У дослідженнях з міжкультурної комунікації поняття мовної, або вже комунікативної, особистості виходить за межі реального носія мови і поширюється на деяку модельовану сутність – типового представника певної національної лінгвокультури. Так, дослідник В.І. Карасик під цим поняттям розуміє "узагальнений образ носія культурно-мовних і комунікативно-діяльнісних цінностей, знань, установок і поведінкових реакцій". У структурі комунікативної особистості дослідник виділяє ціннісний, пізнавальний і поведінковий плани цього поняття [Карасик 2002, 19]. Ціннісний план комунікативної особистості містить етичні й утилітарні норми поведінки, притаманні певному етносу в певний період. Пізнавальний (або когнітивний) план комунікативної особистості виявляється шляхом аналізу картини світу, притаманної їй. Поведінковий план комунікативної особистості характеризується специфічним набором навмисних і мимовільних ознак мовлення і паралінгвістичних засобів спілкування.

Увага до ціннісних орієнтирів та специфіки комунікативної поведінки учасників спілкування, які є носіями східних мов і культур, має вирішальне значення для успішної комунікації з ними. Загально відомо, що знання культурних схем, визначальних для того чи іншого мовно-культурного ареалу Сходу, часто має навіть більше значення для успішного контактування, аніж досконале володіння мовою. Навпаки, незнання деяких культурних нюансів, інколи прихованих від погляду іноземців, може призвести до збою в комунікації або повного непорозуміння. Покажемо це на прикладі двох аспектів перської культурної схеми **ta'ārof**, яку без перебільшення можна визначити як ключову складову комунікативної поведінки іранців.

Культурна схема **ta'ārof** є найбільш складною і водночас найбільш показовою для перського лінгвокультурного простору.

Це своєрідний етикетний комплекс, за яким ролі учасників спілкування розподіляються відповідно до статусу, віку, статі, родинних відносин, в яких вони знаходяться. Переклад арабського за походженням слова **ta'ārof** становить неабияку проблему для перекладачів, оскільки однослівного еквіваленту в інших мовах не існує. Тому воно часто залишається неперекладеним, хоча словники подають такі його значення, як: 'комплімент(и)', 'церемонія', 'чемність', 'ввічливість', 'лестощі' тощо.

Можна упевнено стверджувати, що без знання складної і розгалуженої системи **ta'ārof** успішна комунікація з іранцями неможлива. За визначенням іранських дослідників, **ta'ārof** є "центральним концептом інтеракції іранців, який сприймається ними як невід'ємний компонент будь-якої комунікації" [Koutlaki 2002, 1741]. Засвоєння цієї культурної схеми нерідко становить неабияку складність для іноземців, оскільки на перший погляд **ta'ārof** постає як обмін люб'язностями, бодай у дещо гіпертрофованому вигляді, проте згодом стає зрозуміло, що для деяких іранців він має величезне значення, а тому зведений у ранг абсолюту. Оцінки іноземців щодо цього комплексу різняться. Одні з них визначають його як "формалізовану ввічливість, яка включає вербальні й невербальні форми прояву" [O'Shea 2000, 122], проте інші вбачають в ньому лише "складне, надмірне й таке, що розчаровує й ставить у безвихідь, гаяння часу" [Assadi 1980, 221]. К. Білег писав: "Вам варто знати про **ta'ārof**. В арабській мові це слово означає прийнятну й узвичаєну поведінку; в Ірані ж воно було спотворене і означає церемоніальну нещирість... Іран – єдина у світі країна, де лицемірство зведене у ранг соціального і комерційного вміння" [De Bellaigue, 2004: 14]. На нашу думку, остання цитата якнайкраще вказує на необхідність детального ознайомлення з цим культурним комплексом, що дозволить уникнути багатьох непорозумінь і комунікативних невдач під час спілкування з іранцями.

Культурна схема **ta'ārof** включає багато аспектів комунікативної поведінки іранців, серед яких: формальне вираження смирення і поваги перед старшим співрозмовником, ввічливе підтримання розмови на загально прийнятій, часто не надто змістовні теми, уживання численних тверджень, які ні до

чого не зобов'язують тощо. Корені цього комплексу, як стверджують іранські дослідники, сходять до давньої іранської зороастрійської релігії з її головним наголосом на "добрих думках, добрих справах та добрих словах" [Sharifian 2007, 39]. Детальний аналіз цієї культурної схеми виходить за межі нашої розвідки, тому ми розглянемо лише дві її складові, пов'язані з незвичною з погляду європейців поведінкою іранців, коли вони: а) роблять якусь пропозицію або пропонують узяти якусь річ у дарунок; б) запрошують у гості.

Іранці, які перебувають на навчанні або з якихось інших причин за кордоном, часто стикаються з випадками нерозуміння місцевими мешканцями іранської комунікативної поведінки, пов'язаної з проявами **ta'ārof**. Ось як пояснює ситуацію з даруванням якоїсь речі іранський студент у своєму веб-блогі: "**ta'ārof** – це вербальний танець між двома особами, одна з яких щось пропонує, а інша – відмовляється, який може тривати досить довго, допоки хтось з них не вирішить зупинитися. Цей культурний феномен полягає в тому, щоб із ввічливості відмовитися від того, що вам пропонують узяти в дарунок, навіть у разі, коли вам дуже хочеться це мати. З боку того, хто дає, це означає запропонувати якусь річ, яка може коштувати досить дорого, проте лише з бажання бути ввічливим, насправді не маючи при цьому наміру віддати цю річ задарма". Інший іранський студент так пояснює цей феномен: "Це схоже на те, якби ви запропонували комусь річ, яку насправді не хочете йому віддавати, і робите це лише для того, щоб гарно й суто перськи виглядати. Але при цьому ви знаєте, що друга сторона із ввічливості й бажання зберегти свій суто перський статус ніколи не прийме вашої пропозиції чи дарунку. Потім сторони можуть помінятися ролями, і в цьому разі друга сторона, щоб перевершити першу сторону за ввічливістю, може запропонувати таку річ, що навіть перевищує за вартістю річ, запропоновану першою стороною, але вона буде знати, що перша сторона ніколи не погодиться це прийняти. І так може тривати безкінечно довго, допоки люди не відчують себе втомленими, поки їх не зморить сон або хтось не почне плакати... тобто допоки вони кінець кінцем не зрозуміють, що

вже час продовжувати жити своїм життям... Але якщо раптом хтось погодиться прийняти запропоноване, це буде справжня катастрофа..." [Sharifian 2007, 40–41]. Як бачимо, зовні ситуація виглядає як цілком щира пропозиція і може спонукати іноземця, незнайомого з прихованим змістом цієї схеми, повестися у звичний для нього спосіб. Проте очевидно, що така поведінка, у свою чергу, може призвести до ускладнень у подальшій комунікації.

Друга складова цього етикетного комплексу знаходить вияв у так званих "удаваних запрошеннях", які, зокрема, мають місце в ситуації, коли гості після званого обіду починають збиратися додому. За етикетом, гості під час прощання з господарями мають у свою чергу запросити їх до себе на обід. Але потрібно пам'ятати, що такі запрошення не мають обов'язкового характеру і є лише частиною ритуалу спілкування. Іранська дослідниця Р. Есламі зазначає, що такі запрошення, відіграючи роль побажання господарям усього найкращого, "є частиною мистецтва, яке полягає у знанні того, як потрібно дотримуватися ритуальної ввічливості, щоб зберегти своє достоїнство і не зіпсувати свою репутацію, тобто жити згідно з очікуваннями суспільства" [Eslami 2005, 473]. Незнання цієї схеми з боку неіранців може призвести до непорозуміння. Так, ставалися випадки, коли іранці, що навчаються в США, спілкуючись з американцями, сприймали їхні справжні запрошення як удавані й не зважали на них, тоді як американці вважали удавані іранські запрошення справжніми і приймали їх. Звичайно, не всі іранські запрошення є несправжніми, і запрошення, яке починається просто як прояв **ta'ārof**, може перерости у справжнє запрошення. Проте це залежить лише від того, як протікатиме ваша комунікація, оскільки чітких правил, як відрізнити справжнє запрошення від удаваного, не існує [Sharifian 2007, 41].

Під час комунікації з іранцями варто зважати і на *поведінковий* план іранської комунікативної особистості, який визначається так званим поведінковим стереотипом. Як відомо, поведінковий стереотип у будь-якій культурі включає безліч розрізнявальних ознак і сприймається цілісно. Будь-яке

відхилення від стереотипу (наприклад, надмірно широка посмішка) сприймається як сигнал неприродності спілкування, як знак приналежності до чужої культури або як особлива обставина, що вимагає роз'яснення [Карасик 2002, 19–20]. В іранському лінгвокультурному просторі існує певний набір етноспецифічних правил, обов'язкових для спілкування між незнайомими або мало знайомими чоловіками та жінками. Наприклад, чоловіку не можна подавати жінці руку при знайомстві, не варто навіть це робити аби допомогти їй вийти з транспорту, або в будь-якій іншій ситуації, котра б, на нашу думку, цього потребувала, оскільки у суспільстві існує табу на дотик до чужої жінки. Під час розмови вважається неприпустимим дивитися особі протилежної статі прямо у вічі, адже це сприймається або як прояв неввічливості або як заклик до більш інтимного спілкування. Звичайно, між знайомими людьми ці правила пом'якшуються, але все одно під час спілкування, особливо в людних місцях, не варто торкатися або тримати одне одного за руку, не кажучи вже про більш близький контакт, цілком припустимий в європейській комунікації. Навпаки, в іранському суспільстві не бачать нічого дивного в ситуації, коли чоловіки при зустрічі радо обіймаються і гаряче цілують один одного або тримаються за руки під час розмови чи прогулянки. Зрозуміло, що врахування і зважання на специфіку різноманітних складових іранського поведінкового стереотипу є необхідною передумовою успішного спілкування з іранцями як етнічними комунікативними особистостями.

Підводячи підсумки, констатуємо, що теорія мовної особистості нині переживає бурхливий розвиток. З дослідження виключно індивідуальної мовної особистості, представлені створеними нею текстами, це поняття перемістилося в комунікативні дослідження, де воно трансформувалося в поняття "мовленнєвої" або "комунікативної" особистості. В соціолінгвістичних та етнолінгвістичних дослідженнях учені ставлять питання про необхідність вивчення сукупної або колективної мовної особистості, що засвідчує вихід цього поняття за межі реального носія мови і розширення його до деякої модельованої сутності – типового представника

національної або соціальної групи. На нашу думку, у межах міжкультурної комунікації давно на часі всебічне дослідження етнічної специфіки учасників міжкультурного спілкування як колективних комунікативних особистостей з метою виявлення ціннісних орієнтирів та поведінкових стереотипів народів, представниками яких вони завжди виступають. Подальша розробка теорії мовної особистості в етнокультурному аспекті, безумовно, потребує залучення матеріалу східних мов і культур, що у свою чергу відкриє цікаві перспективи для відповідних зіставних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бацевич Ф.С.* Основы коммуникативной лингвистики : Пѣдручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
2. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы / Э. Берн. – СПб : Лениздат, 1992. – 400 с.
3. *Богин Г.И.* Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: спец. 10.02.01 / Г.И. Богин. – Л., 1984. – 31 с.
4. *Виноградов В.В.* Избранные труды : О языке художественной прозы / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1980. – 360 с.
5. *Ворожбитова А.А.* Теория текста : Антропоцентрическое направление: учебное пособие / А.А. Ворожбитова. – 2-е изд, испр. и доп. – М. : Высшая школа, 2005. – 367 с.
6. *Голубовська І.О.* Мовна особистість як лінгвокультурний феномен / І.О. Голубовська // *Studia Linguistica*. 36 наук. пр. – К., 2008. – Вип. 1. – С. 25–33.
7. *Горелов И.Н., Седов К.Ф.* Основы психолінгвистики: учебное пособие / И.Н. Горелов, К.Ф. Седов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Лабиринт, 2001. – 304 с.
8. *Гумбольдт В. фон.* О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества / В. фон Гумбольдт // Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. [Пер. с нем.], под ред. проф. Г.В. Рамишвили. – М.: Прогресс, 1984. – С. 37–297.
9. *Иванцова Е.В.* О термине "языковая личность": истоки, проблемы, перспективы использования / Е.В. Иванцова // *Вестник Томского государственного университета. Филология*. – 2010. – №4. – С. 24–32.
10. *Карасик В.И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
11. *Караулов Ю.Н.* Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. Изд. 3-е, стереотипное. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 264 с.
12. *Красных В.В.* "Свой" среди "чужих": миф или реальность? / В.В. Красных. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 375 с.
13. *Мазепова О.В.*

Лінгвістичні особливості ідіостилю Сохраба Сепехрі : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.13 / О.В. Мазепова. – К., 2007. – 265 с. 14. *Нерознак В.П.* Лингвистическая лингвоперсоналогия: к определению статуса дисциплины / В.П. Нерознак // *Язык. Поэтика, Перевод: Сб. науч. тр.* – М.: МГЛУ, 1996. – С. 112–116. 15. *Селиванова О.О.* Основы теории мовой комунікації : Підручник / О.О. Селиванова. – Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. – 350 с. 16. *Сентенберг И.И.* Языковая личность в коммуникативно-деятельностном аспекте / И.И. Сентенберг // *Языковая личность: проблемы значения и смысла: Сб. науч. тр.* – Волгоград : Перемена, 1994. – С. 14–25. 17. *Трубецкой Н.С.* К проблеме русского самопознания / Н.С. Трубецкой // *Вавилонская башня-2: Слово. Текст. Культура : чтения 2002–2003 / ежегод. междунар. чтения памяти кн. Н. С. Трубецкого "Евразия на перекрестке яз. и культур"*; [редкол.: В. П. Нерознак (отв. ред.) и др.]. – М.: МГЛУ, 2003. – С. 7–12. 18. *Яшенкова О.В.* Основы теории мовой комунікації : навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К. : ВЦ "Академія", 2010. – 312 с. 19. *Assadi R.* Deference: Persian Style / R. Assadi // *Anthropological Linguistics*, vol. 22. – 1980. – P. 221–224. 19. *De Bellaigue C.* In the Rose Garden of the Martyrs: A Memoir of Iran / Christopher de Bellaigue. – London : Harper Collins, 2004. – 304 p. 20. *Eslami R.Z.* Invitations in Persian and English: Ostensible or genuine? / Rasekh Z. Eslami // *Intercultural Pragmatics*. De Gruyter Mouton, 2005. – Volume 2, Issue 4. – P. 453–480. 21. *Koutlaki S.A.* Offers and expressions of thanks as face enhancing acts: Tae'arof in Persian / S.A. Koutlaki // *Journal of Pragmatics*, 2002. – Volume 34, Issue 12. – P. 1733–1756. 22. *O'Shea M.* Cultural Shock! Iran / Maria O'Shea. – Portland, OR: Graphic Arts Publishing Company, 2000. – 271 p. 23. *Sharifian F.* L1 cultural conceptualisations in L2 learning. The case of Persian-speaking learners of English / Farzad Sharifian // *Applied Cultural Linguistics : implications for second language learning and intercultural communication / edited by Farzad Sharifian and Gary B. Palmer.* Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007. – P. 33–51.

Мазепова Е.В., к. філол. н., доц.,
 Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЭВОЛЮЦИЯ ПОНЯТИЯ "ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ" В СОВРЕМЕННЫХ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

В статье рассматривается история возникновения и развития понятия "языковая личность" в современной лингвистике; определяется специфика изучения этого феномена в современных коммуникативных, социолингвистических и этнолингвистических

исследованиях. Автор обосновывает необходимость изучения этнической специфики коллективных языковых личностей в широком национально-культурном и контрастивном аспектах; анализирует персидскую культурную схему *ta'ārof* как неотъемлемый и определяющий компонент персидского коммуникативного поведения.

Ключевые слова: персидский язык, языковая личность, речевая личность, коммуникативная личность, культурная схема.

Mazepova O., PhD, Associate Professor
Institute of Philology of Taras Shevchenko Kyiv National University

THE EVOLUTION OF "LANGUAGE PERSONALITY" CONCEPT IN MODERN LINGUISTIC RESEARCHES

*The article explores origins and development of the concept of "language personality" in the modern linguistics and specific features of research of this phenomenon in the modern communicative, sociolinguistic and ethno-linguistic studies. The author justifies the need of studying collective language personalities in the wide national-cultural and contrastive aspects and analyzes the Persian cultural scheme of *ta'ārof* as the main integral feature of Persian communicative behavior.*

Key words: Persian language, language personality, speech personality, communicative personality, cultural scheme.

УДК 811.112.2'81'37

Материнська О.В., доц., д. філол. н.,
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

СТРУКТУРА ТА СЕМАНТИКА МЕРОНІМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСТИН СУКУПНОСТЕЙ

Статтю присвячено виявленню структурно-семантичних особливостей найменувань частин сукупностей, які належать до лексичних одиниць на позначення частини цілого (меронімів) у німецькій та англійській мовах. Визначено семантичні типи найменувань частин сукупностей, які є комpositами, описано способи експлікації цілого у найменуванні частини, виявлено шляхи розвитку полісемії досліджуваних лексичних одиниць.